Olsztyn, 16 września 2024 r.

Dr hab. Anna Maria Drogosz
Instytut Językoznawstwa
Katedra Języka Angielskiego
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Ul. Kurta Obitza 1, 10-725

Recenzja pracy doktorskiej mgr Barbary Grobelnej pt.: „Attitudes of Polish speakers of English towards British and American English accents" („Postawy polskich użytkowników angielszczyzny wobec brytyjskich i amerykańskich akcentów tego języka").

Promotor: dr hab. Danuta Stanulewicz-Skrzypiec, prof. UG

Recenzja wykonana na zlecenie Rady Naukowej Dyscypliny Językoznawstwo Uniwersytetu Gdańskiego, z dnia 13 czerwca 2024 roku, powierzającej mi obowiązki recenzenta.

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. 2017 poz. 1789, dalej jako: u.s.n.), mającego zastosowanie w sprawie w związku z art. 175 ust. 1 Przepisów wprowadzających ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z 3.7.2018 r. (Dz.U. 2018 r. poz. 1669), recenzent ocenia, czy w rozprawie doktorskiej doktorant wykazuje się ogólną wiedzą teoretyczną w określonej dyscyplinie (w tym wypadku jest to językoznawstwo), wykazuje umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz czy rozprawa ta stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Zanim przejdę do oceny tych elementów chciałabym pokrótce scharakteryzować ocenianą rozprawę, odnieść się do jej mocnych i słabych stron, a także wskazać zauważone uchybienia z nadzieją, że uwagi te przydadzą się Autorce, gdyby chciała opublikować swoją pracę.

Temat rozprawy i problematyka badawcza

Tematem rozprawy doktorskiej było zbadanie postaw polskich użytkowników języka angielskiego wobec brytyjskich i amerykańskich akcentów i tak też został sformułowany tytuł rozprawy. Temat ten uważam za istotny zarówno z punktu widzenia edukatorów, jak i językoznawców, ale również interesujący czysto poznawczo: wielokrotnie słyszy się opinie na

temat tego, czy Polacy preferują akcent amerykański czy brytyjski, które oparte są na intuicjach lub bardzo wyrywkowych danych. Doktorantka postanowiła zbadać to zagadnienie w sposób naukowy, empiryczny, dostarczając nam przynajmniej częściowej odpowiedzi na to pytanie. Wybór tematu rozprawy uważam więc za trafny.

Kwestia postaw językowych została rozbita na następujące hipotezy i pytania badawcze, przedstawione tutaj w sposób skrótowy i uproszczony:

1) Polscy studenci mają pewne preferencje w stosunku do akcentów języka angielskiego i wolą akcent amerykański niż brytyjski. Pytanie: Jakie będą ich reakcje i preferencje po wysłuchaniu próbek akcentów?
2) Polscy studenci mają szeroką ekspozycję na język angielski obejmującą oglądanie telewizji w języku angielskim i podróże do krajów anglojęzycznych, a także angażują się w różnorodne aktywności, które mogą podnieść ich umiejętności językowe. Ich zadowolenie z poziomu znajomości języka angielskiego jest średnie. Postawione pytania: Jakie jest doświadczenie polskich studentów z językiem angielskim? Co robią, żeby podnieść swoje umiejętności? Jak oceniają swój poziom satysfakcji z posiadanych umiejętności?
3) Standardowy akcent brytyjski dominuje w materiałach dydaktycznych w Polsce, ale standardowy akcent amerykański dominuje w kulturze popularnej konsumowanej przez polskich studentów. Pytania: Jaki rzeczywiście akcent dominuje w materiałach dydaktycznych używanych przez respondentów? Jakie akcenty dominują w popularnych programach telewizyjnych oglądanych przez studentów?

Weryfikacji tych hipotez i odpowiedzi na te pytania miało dostarczyć badanie ankietowe przeprowadzone na blisko 700 studentach.

Zestawienie ogólnego celu rozprawy widocznego w tytule z hipotezami i ankietową formą ich weryfikacji ujawnia istotną moim zdaniem słabość rozprawy: mam duże wątpliwości czy wyniki badania obejmującego tylko studentów, w którym osoby w wieku 19-23 lata stanowią 91% respondentów mogą być rozszerzane na wszystkich polskich użytkowników języka angielskiego (przypomnijmy, że tytuł rozprawy brzmi „Postawy polskich użytkowników angielszczyzny wobec brytyjskich i amerykańskich akcentów tego języka" i nie sugeruje zawężenia badań do studentów). W większości doktorantka zdaje sobie z tego sprawę, ale w kilku miejscach w pracy znajdujemy dość zdecydowane twierdzenia, że wyniki ankietowe ukazują postawy językowe Polaków (str. 126 "From these results emerges a contemporary

sociolinguistic depiction of the status of the English language in Poland" czy w streszczeniu: „Wyniki tego badania umożliwiają nakreślenie współczesnego socjolingwistycznego statusu języka angielskiego w Polsce. Angielski wyłania się jako najpopularniejszy język obcy w Polsce, z umiarkowanym zadowoleniem z poziomu jego biegłości wyrażonym przez użytkowników."

Ponieważ całość badania została przeprowadzona poprawnie, i w większości w rozprawie i we wnioskach doktorantka odnosi się tylko do studentów, to należałoby może doprecyzować tytuł i cel badania, a także przeredagować kilka akapitów unikając tym samym niejasności.

Struktura rozprawy

Rozprawa liczy 277 stron, złożona jest z 7 rozdziałów, wstępu, wniosków, bibliografii, 4 załączników oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Treść rozprawy została równomiernie i harmonijnie rozłożona na poszczególne rozdziały. Rozdziały 1-4 przedstawiają tło teoretyczne i metodologiczne, rozdziały 5-7 zawierają zebrane dane ilościowe i jakościowe, ich interpretację i obserwacje własne doktorantki. Rozprawę kończą wnioski. Od strony struktury i koncepcji analizy jest to praca znakomita: hipotezy i pytania badawcze są jasno przedstawione, osadzenie w literaturze przedmiotu wyczerpujące, przyjęta metodologia klarownie wyjaśniona. Autorka w bardzo kompetentny i przejrzysty sposób prowadzi czytelnika przez kolejne etapy swoich badań logicznie układając swój wywód. Ocena struktury pracy może być tylko pozytywna.

Część teoretyczna rozprawy

W części teoretycznej rozprawy doktorantka zajmuje się zagadnieniami istotnymi z punktu widzenia badania postaw językowych. W rozdziale pierwszym zostaje kolejno zdefiniowane pojęcie postawy językowej, opisane znaczenie postawy językowej w procesie edukacji, a także przedstawiona zostaje metodologia stosowana do jej badania.

Rozdział 2 zajmuje się socjolingwistycznym statusem języka angielskiego, w tym jego roli jako *lingua franca*, różnymi akcentami tego języka, a także przedstawia w skrócie politykę Unii Europejskiej w zakresie nauczania języka angielskiego w krajach Unii. O ile treść rozdziału nie budzi zastrzeżeń, to w moim odczuciu układ, w którym najpierw zostałyby zaprezentowane odmiany języka angielskiego (w tym różnice między standardem brytyjskim i amerykańskim), wraz z koncepcją angielskiego jako *lingua franca*, a następnie poruszona byłaby kwestia

nauczania języka angielskiego w krajach UE i stosunku do wariantów języka angielskiego byłby bardziej przejrzysty dla czytelnika.

Rozdział 3 poświęcony jest nauczaniu języka angielskiego w Polsce zarówno w przeszłości jak i obecnie. Doktorantka przedstawiła zarówno dane statystyczne, jak i regulacje prawne dotyczące nauczania języka angielskiego na wszystkich szczeblach edukacji. Rozdział ten zawiera też przegląd badań nad postawą względem języka angielskiego w Polsce. Rozdział otwiera sekcja 3.1. zatytułowana „History of English in Poland", która w moim odczuciu jest mocno niesatysfakcjonująca. Zacznę od tego, że tytuł powinien raczej brzmieć „Historia nauczania języka angielskiego w Polsce", a nie „Historia języka angielskiego w Polsce", ale można to potraktować jako skrót myślowy. Ponadto, odniesienia chronologiczne są nieczytelne (np. nie jest jasne, czy edukacja podziemna wzmiankowana na str. 44 dotyczy okresu II wojny światowej czy też Polski Ludowej), a uwagi dotyczące kontekstu politycznego i metod nauczania języków obcych są przemieszane. Zdaję sobie sprawę, że kwestie historyczne nie są najważniejsze z punktu widzenia wiodącego tematu rozprawy, niemniej jednak nie jest to kwestia zupełnie nieistotna, ponieważ sentymenty w stosunku do języka i jego wariantów w bardzo silny sposób związane są z uwarunkowaniami politycznymi.

Rozdział 4 z jednej strony przedstawia metodologię zastosowaną do przygotowania próbek, a z drugiej stanowi wprowadzenie do omówienia badań własnych doktorantki, co ma miejsce w kolejnych rozdziałach. Koncepcja tych badań jest klarowna: aby odpowiedzieć na pytanie, jaki jest stosunek użytkowników języka angielskiego w Polsce do wybranych akcentów tego języka, należy zbadać reakcje takich użytkowników na różne akcenty i poprosić ich o wyrażenie opinii na ten temat. Należy podkreślić, że doktorantka podeszła z wielką starannością do przygotowania próbki, opracowania ankiety, przeprowadzenia badania pilotażowego, przeprowadzenia badania ankietowego na znaczącej liczbie respondentów i do opracowania wyników tych ankiet. Kolejne rozdziały prezentują właśnie te wyniki i ich interpretację. W rozdziale tym mam jedynie zastrzeżenia do sekcji 4.2.3. zatytułowanej „The speakers of the sample", która wydaje się być stylistycznie niespójna z sekcją wcześniejszą, poświęconą opisowi przygotowania próbki tekstu użytej w ankiecie. Sekcja ta zaczyna się od obszernego wstępu teoretycznego dotyczącego postrzegania głosu, zawiera nawet rys historyczny zainteresowania tym tematem, wyjaśnia pojęcie atrakcyjności głosu, podczas gdy czytelnik spodziewa się raczej, że od razu opisani zostaną lektorzy, którzy czytali próbkę. Być może inny tytuł sekcji lub krótkie wyjaśnienie, dlaczego znalezienie odpowiednich lektorów jest tak ważne

i trudne pomogłyby zmienić oczekiwania czytelnika i przyczynić się do większej spójności rozdziału.

Rozdziały teoretyczne ogólnie oceniam bardzo pozytywnie. Stanowią one solidne opracowanie zagadnienia istotnego z punktu widzenia nauczania języka angielskiego oraz oferują wartościowe zebranie danych na temat kondycji języka angielskiego na świecie i jego nauczania w Polsce. Doktorantka wykazała się zarówno wiedzą i oczytaniem z tej dziedziny, jak również umiejętnością spójnego (z bardzo nielicznymi wyjątkami) przedstawienia tej wiedzy.

Część badawcza rozprawy

Rozdział 5 poświęcony jest opracowaniu i interpretacji wyników części ankiety dotyczącej charakterystyki demograficznej respondentów i ich doświadczenia z uczeniem się języków obcych, zwłaszcza angielskiego. O ile zgromadzenie tych danych uważam za wartościowe, to mam pewne wątpliwości co do jakości jakichkolwiek uogólnień dotyczących prawidłowości demograficznych w sytuacji, w której wśród respondentów było prawie dwa razy więcej kobiet, a liczebność w grupach wiekowych była skrajnie zróżnicowana (np. 228 respondentów w wieku 19 lat i po jednym respondencie w wieku 30, 32, 34, 41, 52 lat). Druga moja wątpliwość dotyczy uwagi, którą znajdziemy na stronie 126 w konkluzji tego rozdziału: „In particular, a vast majority selected English as their primary language of study, underscoring its status as the most popular foreign language in Poland." Wielokrotnie w tym rozdziale (i w całej rozprawie) czytelnik może odnieść wrażenie, że studenci, którzy wcześniej byli uczniami, mieli pełnię wyboru języka, i ten ich wybór odzwierciedla jego wysoki status, a przecież wiadomo, że ten „wybór" jest podjęty na poziomie instytucjonalnym, poczynając od obowiązkowej nauki języka angielskiego od pierwszej klasy szkoły podstawowej (od 2008 r.) i wymogu kontynuacji tego języka na wyższych poziomach edukacji. Tak więc język angielski bezwzględnie ma wysoki status w Polsce, ale grupa wiekowa najliczniej reprezentowana wśród respondentów nie miała w tej kwestii zbyt wielkiego wyboru.

Rozdziały 6 i 7 opracowujące wyniki części ankiety dotyczącej postaw językowych respondentów, w tym ich spontaniczne komentarze i reakcje po wysłuchaniu próbki, są najciekawszą moim zdaniem częścią rozprawy. Na uznanie zasługuje bardzo pracochłonne opracowanie komentarzy i wykorzystanie narzędzia jakiem jest CLARIN-PL.

Na podstawie ilościowej i jakościowej analizy wyników ankiet doktorantka ustaliła, co następuje:

- Osoba mówiąca standardowym brytyjskim angielskim jest postrzegana jako bardziej uprzejma, zamożna, spokojna, wykształcona.
- Osoba mówiąca regionalnym amerykańskim angielskim jest postrzegana jako wesoła.
- Osoba mówiąca regionalnym brytyjskim angielskim jest postrzegana jako niezbyt godna zaufania i niezbyt porządna, ale za to przyjazna.
- Osoba mówiąca standardowym amerykańskim angielskim jest postrzegana jako nieuprzejma, wrogo nastawiona, niezbyt wesoła czy przyjazna. Jednocześnie w odpowiedzi na bezpośrednie pytanie, respondenci preferowali właśnie standardowy amerykański.
- Respondenci zauważali większe różnice między standardowymi i regionalnymi akcentami, niż pomiędzy standardowym amerykańskim i standardowym brytyjskim.
- Analiza sentymentu wyrażonego w komentarzach wykazała, że regionalny brytyjski angielski był oceniany najgorzej, a standardowy brytyjski angielski najbardziej pozytywnie. Co ciekawe, respondenci nie wyrazili zdecydowanej preferencji, jakim akcentem chcieliby mówić.
- Analiza wyników kwestionariusza potwierdziła założenie, że polscy studenci mają dużo kontaktów z językiem angielskim i aktywnie podnoszą swoje umiejętności językowe. Jednocześnie większość z respondentów nigdy nie była w kraju anglojęzycznym. Ich satysfakcja z obecnej znajomości języka angielskiego jest umiarkowana.
- Jeżeli chodzi o ekspozycję respondentów na akcenty, to z jednej strony w podręcznikach do nauki języka angielskiego w Polsce dominuje akcent brytyjski, a z drugiej, studenci chętniej oglądają seriale i programy używające amerykańskiego akcentu. W interesujący sposób przekłada się to na preferencje respondentów: w reakcji na wysłuchaną próbkę preferowali oni akcent brytyjski, ale w odpowiedzi na bezpośrednie pytanie preferowali akcent amerykański.

Ogólnie oceniam część badawczą pracy pozytywnie, a zauważone niedociągnięcia wynikają raczej z trudności wszelkich pomiarów, z jakimi musi się mierzyć badacz podejmujący takie zadanie. Część ta też pobudziła moją ciekawość. Zastanawiałam się, na ile wyniki różniłyby się, gdyby ta sama próbka i ankieta były zaprezentowane grupie respondentów o innej charakterystyce (np. osoby starsze) lub gdyby próbka wykorzystana do eksperymentu była czytana przez innego lektora (np. młodą kobietę), ale są to pytania wychodzące poza zakres tej rozprawy.

Język rozprawy

Praca napisana jest poprawną angielszczyzną, jest spójna stylistycznie, układ akapitów jest poprawny, a tekst jako całość dobry w odbiorze. Czytając rozprawę zauważyłam kilka usterek technicznych, które dla porządku wyszczególnię:

Str. 3 - The hypothesis of this study

Str. 11 Through the past yeast, the …

Str. 26 their classrooms As a result, students may

Str. 26 Possible answers and more balanced perspective is presented ….

Str. 30 The study of British and American English accents highlight their diverse regional features

Str. 51 Having completed the final, eight year, pupils are required

Str. 73 ecological validity measures how well a the results of a test

Str. 78 Furthermore, researchers investigate voice synthesis technologies and aims to understand the voice-related challenges

Str. 84 on the answers and and there

Str. 117 This indicates that certain the respondents within these age groups

Usterki tego typu są nie do uniknięcia w tekście takich rozmiarów i nie wpływają na jakość tekstu. Większy problem zauważyłam na str. 203. Wydaje mi się, że w kwestionariuszu podanym w załączniku jest błąd. Zgodnie z opisem (str. 128), określenia pozytywne mają wartość 5, a negatywne 1, tymczasem w przypadku „wyluzowana" i „wesoła" jest odwrotnie: „wyluzowana" i „wesoła" mają przypisaną wartość 1. Poniżej podaję ten fragment kwestionariusza:

(1 – nudna, 5 – interesująca)

1.10. Wyluzowana czy spięta?

(**1 – wyluzowana**, 5 – spięta)

1.11. Arogancka / sympatyczna?

(1 – arogancka, 5 – sympatyczna)

1.12. Wesoła / ponura?

(**1 – wesoła,** 5 – ponura)

Możliwe, że błędna jest tylko wersja załączona do rozprawy, a respondenci otrzymali wersję poprawną. Jeżeli jednak jest to wersja, na której oparte zostało badanie, to błąd ten mógł mieć pewien wpływ na wyniki.

Podsumowując recenzję dysertacji mgr Barbary Grobelnej i uwzględniając wymogi stawiane rozprawom doktorskim stwierdzam, co następuje:

1) Na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej należy uznać, że doktorantka posiada dobre rozeznanie w literaturze związanej z prowadzonymi badaniami, co w pełni zaprezentowała w części teoretycznej rozprawy.
2) Doktorantka zdecydowanie wykazała się umiejętnościami samodzielniej pracy naukowej, czego dowodzi opracowanie, przeprowadzenie i interpretacja badania ankietowego. Bez żadnych wątpliwości p. mgr Barbara Grobelna była w stanie zaprojektować proces badawczy, pozyskać i opracować materiał, dobrać odpowiednie metody i w prawidłowy sposób z nich korzystać, jednocześnie odwołując się do aktualnego stanu wiedzy i tworząc na tej podstawie uogólnienia.
3) Rozprawa doktorska mgr Barbary Grobelnej stanowi oryginalne rozwiązanie problemu zdefiniowanego w tytule, jak i celu, i poszerza stan wiedzy na temat postaw językowych w Polsce.

Podsumowując, recenzowana praca spełnia wszystkie kryteria właściwe dla rozpraw doktorskich, co uzasadnia postawienie wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej, dopuszczenie jej do publicznej obrony i kontynuowanie czynności w ramach przewodu doktorskiego p. mgr Barbary Grobelnej.

Anna Drogosz

Dr hab. Anna Maria Drogosz